

Sloboda izražavanja – presude Evropskog suda za ljudska prava

Bilten II: OBJAVLJIVANJE POVJERLJIVIH INFORMACIJA

Praksa Evropskog suda za ljudska prava i drugi standardi u objavljivanju povjerljivih informacija

Ključna odluka Evropskog suda za ljudska prava na temu objavljivanja povjerljivih dokumenata u medijima je presuda Velikog vijeća Suda u predmetu *Stoll protiv Švajcarske*, a za pitanje odgovornosti državnih službenika “zviždača” ili uopšte za dostavljanje tajnih dokumenata medijima, važna je presuda u slučaju *Guja protiv Moldavije*. Nedavna odluka u slučaju *Martin protiv Francuske* pomaže boljem razumijevanju gledišta Suda, kao i neke starije presude poput *Fressoz i Roire protiv Francuske* (Veliko vijeće, predstavka br. 29183/95, 1999) i *Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (27. mart 1996).

Osnovno načelo koje je uspostavio Sud je sljedeće:

“Sloboda medija ima još veći značaj pod okolnostima u kojima aktivnosti i odluke države zbog svoje povjerljivosti ili tajnosti mogu izbjeći prespitanje od strane suda ili demokratskog društva. Osuda novinara zbog otkrivanja informacija koje se smatraju povjerljivim ili tajnim mogla bi da obeshrabri medije da informišu javnost o pitanjima od javnog interesa. Kao rezultat toga, mediji bi mogli biti onesposobljeni da postupaju kao čuvari javnog interesa i to bi moglo negativno da utiče na sposobnost štampe da pruža tačne i pouzdane informacije...” (*Stoll protiv Švajcarske*, para. 39, potvrđeno i u slučaju *Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, para. 39).

Ovo, međutim, ne znači da mediji imaju odriješene ruke (*carte blanche*) da objavljuju povjerljive informacije. Sud je pojasnio da treba uzeti u obzir brojne dodatne faktore, posebno prirodu interesa u pitanju, kao i to da li su novinari postupali etično i profesionalno.

U nastavku ističemo glavne karakteristike i preporuke iz gore navedenih slučajeva.

- ***Stoll protiv Švajcarske***, predstavka br. 69698/01, presuda od 10.12.2007. (Veliko vijeće): osuđom zbog objavljivanja povjerljivog materijala nije prekršeno pravo na slobodu izražavanja

Riječ je o novinaru koji je osuđen na novčanu kaznu zbog objavljivanja povjerljivog izvještaja švajcarskog ambasadora u SAD o strategiji koju je trebalo da usvoji švajcarska Vlada tokom

pregovora, i sa Svjetskim jevrejskim kongresom i švajcarskim bankama, u vezi kompenzacije za žrtve holokausta na račun deponovanih sredstava u švajcarskim bankama.

Veliko vijeće Evropskog suda za ljudska prava reklo je da, načelno, pravo na slobodu izražavanja štiti objavljivanje povjerljivog materijala u slučajevima kada to služi javnom interesu. Međutim, Sud je smatrao da je objelodanjivanje djelova ambasadorovog izvještaja imalo negativne posljedice na pregovore, posebno zbog članaka napisanih na izuzetno senzacionalistički način, koji su pratili objavljivanje izvještaja. Sud je primjetio da je novinar, podnosilac predstavke, morao znati da je objavljivanje izvještaja krivično djelo. S toga, uzimajući u obzir i relativno nisku novčanu kaznu koja je izrečena novinaru, Sud nije utvrdio da je prekršeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Treba napomenuti da je pet sudija (od ukupno 17) izrazilo neslaganje sa presudom, našavši da se većina sudija, po njihovom mišljenju, nepotrebno fokusirala na senzacionalističku prirodu članaka umjesto na važnost pitanja od javnog interesa.

- **Martin i drugi protiv Francuske**, predstavka br. 30002/08, presuda od 12.04.2012: **osuda novinara zbog objavljivanja povjerljivih djelova nacrta izvještaja prekršila pravo na slobodu izražavanja**

Novinari francuskog lista *Midi Libre* su 2005. objavili članak u kojem se navodi da je Regionalni revizorski sud u francuskoj regiji Languedoc-Roussillon kritikovao rukovodstvo regije. U članku su citirani djelovi nacrta izvještaja koji je tada bio povjerljiv. Protiv novinara je podnijeta krivična prijava zbog povrede povjerljivosti i upotrebe povjerljivih dokumenata. Iako je slučaj dospio na Evropski sud za ljudska prava zbog pretresa novinskih redakcija, vrijedni su pažnje komentari Suda vezani za objavljivanje povjerljivih informacija. Sud je dao sljedeće obrazloženje:

“Podnosioci predstavke, novinari, objavili su ... djelove nacrta izvještaja Regionalnog revizorskog suda ... članci sadrže uglavnom informacije o upravljanju lokalnih političara i zvaničnika javnim fondovima... Tema je nesumnjivo bila od opšteg interesa za lokalnu zajednicu i podnosioci predstavke su imali pravo da o tome obavijeste javnost... sporni tekstovi su bili u kontekstu javne debate o interesu lokalne populacije, koja ima pravo da bude obaviještena... Uloga istraživačkog novinarstva je upravo da obavijesti i upozori javnost na nepoželjne društvene pojave, čim se domogne relevantnih informacija... Na naslovnoj strani časopisa novinari su istakli da je u pitanju “preliminarni izvještaj ... o istrazi koja je u toku”... Pod takvim okolnostima Sud smatra da su podnosioci predstavke ... pokazali dobru volju i brigu za poštovanje etike svoje profesije.”

- **Pasko protiv Rusije**, predstavka br. 69519/01, presuda od 22.10.2012: **osudom nezavisnog novinara koji je bio u službi ruske mornarice zbog objavljivanja povjerljive informacije nije prekršeno pravo na slobodu izražavanja**

U predmetu je riječ o odgovornosti novinara koji je bio u službi ruske mornarice i koji je objavio informacije o zagađenju životne sredine nukleranim incidentima i drugim pitanjima vezanim za rusku Pacifičku flotu. Radio je i kao nezavisni novinar za japansku televizijsku stanicu i časopis. Po povratku

sa puta iz Japana uhapšen je i optužen za špijunažu jer je tajne informacije prikupio s namjerom da ih prenese stranom državljaninu. Osuđen je na kaznu zatvora 2001. godine.

Evropski sud za ljudska prava je smatrao da njegovom osudom nije prekršeno pravo na slobodu izražavanja, jer je, kao vojno lice, bio u obavezi da čuva povjerljive informacije. Dokumenta koja je prikupio sadržala su informacije vojne prirode koja su mogla nananijeti znatnu štetu državnoj bezbjednosti. Sud je uzeo u obzir i da je podnosilac predstavke bio osuđen kao vojno lice, a ne kao novinar.

- ***Guja protiv Moldavije***, predstavka br. 14277/04, presuda od 12.02.2008. (Veliko vijeće): otpuštanje zviždača sa posla zbog objavljivanja pisama koja svjedoče o političkom uplitanju u pravosudni sistem prekršilo je pravo na slobodu izražavanja

Riječ je o rukovodiocu Odjeljenja za medije Kancelarije Vrhovnog tužioca Moldavije koji je dostavio medijima dva pisma vezana za zloupotrebu vlasti od strane policije i tužilaštva, zbog čega je otpušten sa posla.

Veliko vijeće je zaključilo da se dostavljanje informacija medijima u ovom slučaju može smatrati opravdanim jer su se podaci odnosili na pritisak koji su visoki političari vršili u odnosu na krivične postupke koji su bili u toku. Sud je primijetio i da je javni tužilac odavao utisak da je podlegao političkom pritisku. U ovom slučaju Sud je smatrao da je javnost imala pravo da bude informisana o ovim pitanjima, koja spadaju u okvir političke rasprave. Interes javnosti da bude informisana o nezakonitom radu u tužilaštvu preovlađuje nad interesom održavanja povjerenja javnosti u tužilaštvo. Sud je takođe, primijetio da je podnosilac predstavke oštro sankcionisan (otkazom) što je imalo negativne posljedice na njegovu karijeru i što je moglo da obeshrabri druge da prijave nedolično ponašanje. Gujinim otkazom povrijeđeno je pravo na slobodu izražavanja.

- ***Ricci protiv Italije*** (predstavka br. 30210/06), 8. oktobar 2013: osuda na uslovnu kaznu i naknadu štete zbog objavljivanja povjerljivih informacija prekršila je pravo na slobodu izražavanja

Podnosilac predstavke je producent i voditelj satiričnog TV programa, koji je došao do povjerljivih snimaka iz emisije drugog emitera – RAI, na kojima je zabilježena burna rasprava dva gosta u jednoj TV emisiji. On je odlučio da prikaže snimak sa ciljem da razotkrije kako RAI namjerno izaziva rasprave među svojim gostima da bi zabavio publiku. Protiv podnosioca predstavke su pokrenuti i građanski i krivični postupak. U građanskom postupku, RAI je tužio podnosioca predstavke zbog otkrivanja povjerljivih informacija i dobio naknadu štete od 30 000 eura. Niži sud je takođe izrekao uslovnu kaznu, ali je ona preinačena u žalbenom postupku iz tehničkih razloga.

Evropski sud za ljudska prava je utvrdio da je naložena naknada štete prekršila pravo na slobodu izražavanja. On je smatrao da je tema emisije gospodina Riccija predstavljala pitanje od javnog interesa – a to je „pravo lice“ televizije u savremenom društvu. Međutim, Sud se nije složio da je bilo neophodno da podnosilac predstavke objavi povjerljive informacije – on je mogao da pokrene debatu o tom pitanju na drugi način. Podnosilac predstavke je trebalo da bude svjestan da bi emitovanjem snimka prekršio njegovu povjerljivost i stoga je prekršio novinarsku etiku. U tom smislu osuda nije prekršila pravo na slobodu izražavanja. Međutim, Sud je zaključio da su zatvorska kazna, uprkos tome što je preinačena, i naložena naknada štete, sveukupno bili nesrazmjerni.

- **A.B. protiv Švajcarske**, (predstavka br. 56925/08), 1. jul 2014: osudom zbog objavljivanja dokumenata iz sudske istrage povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja

Ovaj slučaj se tiče novinara koji je izvještavao o krivičnom postupku protiv osobe koja je pregazila i ubila tri pješaka i povrijedila osam osoba. On je objavio članak koji opisuje prošlost okrivljenog, navodi pitanja koja su okrivljenom vozaču postavljali policija i sudija, kao i njegove odgovore. Članak je bio ilustriran brojnim fotografijama pisama koja su poslata sudiji. Novinar je osuđen zbog objavljivanja povjerljivih dokumenata i kažnjen novčanom kaznom od 2.667 €¹. On je ponio predstavku Evropskom sudu za ljudska prava.

Evropski sud za ljudska prava je utvrdio da je presudom povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja. Sud je podsjetio da javnost ima pravo da bude informisana o krivičnom postupku. Sud smatra da su se domaći sudovi ograničili na zaključak da je preranim objavljivanjem izjava i pisama okrivljenog sudiji narušeno pravo okrivljenog na pretpostavku nevinosti i pošteno suđenje. Međutim, do glavnog pretresa u suđenju je došlo tek nakon dvije godine, a dokumenti koji se spominju u članku su se već u tom trenutku smatrali od sekundarnog značaja. Dalje, sud je utvrdio da je važno što je krivični postupak sproveden pred sudijama, a ne laičkom porotom. U tim okolnostima, Sud se nije složio da bi objavljivanje materijala moglo uticati na suđenje okrivljenom. Sud je takođe istakao da je okrivljeni mogao sam podnijeti tužbu za narušavanje privatnosti, ali to nije učinio.

Izjava predstavnika UN-a, OEBS-a, OAS (Organizacija američkih država) i ACHPR (Afričke komisije za ljudska prava i prava naroda)

Specijalni izvijestilac UN-a za slobodu mišljenja i izražavanja, predstavnik OEBS-a za slobodu medija, specijalni izvijestilac OAS-a za slobodu izražavanja i specijalni izvještač Afričke komisije za ljudska prava i prava naroda za slobodu izražavanja smatraju da:

Novinare ne bi trebalo smatrati odgovornim za objavljivanje tajnih ili povjerljivih informacija koje oni nisu nezakonito pribavili. (Zajednička izjava, 19. decembar 2006: <http://merlin.obs.coe.int/iris/2007/2/article101.en.html>)

Pripremio: Peter Noorlander, direktor Media Law Defence Initiative, London u saradnji sa HRA

Bilteni se objavljuju u okviru projekta "Monitoring novinarskih samoregulatornih tijela u Crnoj Gori" koji finansira Britanska ambasada u Podgorici.

¹ Prema švajcarskom zakonu, svi dokumenti koji se odnose na policiju ili sudske istrage su tajni sve dok se slučaj ne zatvori. Samo viši policijski službenik ili sudija može dati dozvolu da se dokument ili njegov dio objavi, na primjer, kada je to potrebno, kao dio javne žalbe za informacije koje se odnose na kriminal.